

OSMANLI ARAŖTIRMALARI
IX

NeŖir Heyeti — Editorial Board
HALİL İNALCIK — NEJAT GÖYÜNÇ
HEATH W. LOWRY

THE JOURNAL OF OTTOMAN STUDIES
IX

İstanbul - 1989

XVI. YÜZYIL SONUNDA KARAMAN

Alâaddin AKÖZ

1 — Kaynak Tanıtımı :

H. 1000/1591-1592 tarihli Karaman Şer'iyeye Sicili (D. 31) :

Bu sicil, Konya Mevlânâ Müzesi Arşivi'nde mahfuz olup, Envanter Defteri'nde, Genel No: 297, Özel No: 1'de kayıtlıdır. Eski cildinin tahrip olmasından dolayı, yeniden ciltlendiği anlaşılmaktadır. Ebadı 15 X 43 cm.'dir. kapağında yer alan; «Gâzi Sultân Murad Hân-ı Sâlis zaman-ı idâresi» şeklindeki kayıttan, III. Murad devrine ait olduğu anlaşılmaktadır. İçerisinde çeşitli konularla alâkalı toplam 402 vesika bulunmaktadır. Bunlardan bir kısmı yarım bırakılmıştır. 396 vesika Türkçe, 6 tanesi Arapça olarak kaydedilmiştir. 63 sahifeden müteşekkildir ve sahife numaraları sonradan konulmuştur.

Sicilde yer alan vesikaları, ilgili oldukları mesele veya mevzulara göre bazı başlıklar altında toplayarak, tasnif etmek mümkündür. Fakat hemen belirtmek lâzım gelir ki, bunların herbirini teker teker bir başlık altına koyup, sadece bir mevzu ile ilgili imiş gibi telakki etmek hatalı olur. Zira herhangi bir vesika, muhtevi olduğu bilgiler bakımından, farklı hususlarda aydınlatıcı olabilir. Bu yüzden yapılacak olan tasnif tamamen nazarıdır, yoksa kesin ve değişmez değildir. Buna göre :

a — İdârî yapıyla alâkalı ve merkezle olan münasebetlere dair vesikalar: Bu başlık altında ilk akla gelen, merkezden gönderilen fermân, berât, buyuruldu v.b. resmî yazıların sûretleri ile görevlilerin kendi aralarında, değişik hususlara ait yazışmalarıdır. Bu gö-

revliler beğlerbeyi, kadı, defterdar, müftü, subaşı, yeniçeri serdârı, kale dizdârı v.s. olabilir.

b — İçtimâî hayatı alâkadar eden vesikalar: Herhangi bir suçlamadan aklanma, darp, keşif, fesad, harami, köle, miras, nafaka, nikâh, nişân, mehr, talak, zimmi, ağızda râyiha-i hamr tespiti, evi terketme, hakaret v.b. halkın birbirleri ile olan münasebetlerinin yanında, cami, mescid, türbe, imaret, medrese, vakıf, hamam gibi müesseselere ait olanlar da bu başlık altında zikredilebilir.

c — İktisâdî hayatı alâkadar eden vesikalar: Alış-veriş, borç, alacak, zimmet, kira, ortakçılık, tüccarlık, taşımacılık, bağ, bağçe, tarla, çiftlik, hayvancılık, v.s.den başka has, zeamet, timar, mukataa gibi müesseselerle, buralardaki görevlilerinkiler bu başlık altında toplanabilir.

d — Mahkemenin işleyişi ve hukûkî hayatla ilgili vesikalar : vekâlet, kefâlet, vasî tayini, miras taksimi, temessük, hüccet, itknâme tanzimi v.b. gibi bugünkü noterlerin yapmış oldukları vazifeler zikredilebilir.

e — Askerî teşkilâta dair vesikalar: derbentçilik, derbentçi kaydedilmesi, sefer menzilleri için tedarik yapılması, sefer harçlığı ile bedel-i nüzül talebi, donanma için insan ve mühimmat talebi ile, kale mustahfız ve dizdârları, yeniçeriler, sipahiler, voyvodalar, subaşuları, cebeci ve leventlerle ilgili belgeler de buraya alınabilir.

Toplam 402 vesikanın, yukarıda yapılan tasnife göre, dağılımı şöyledir :

Sicil ve tarihi	idârî	ictimâî	iktisâdî	hukûkî	diğerleri	toplam
D.31. H.1000	35	86	193	63	25	402

Toplam vesika içerisinde, her grup vesikanın yüzdesi ise :

İktisâdî hayatla ilgili vesikalar	% 48.00
İçtimâî hayatla ilgili vesikalar	% 21.39
Hukûkî hayatla ilgili vesikalar	% 15.67
İdârî yapıyla ilgili vesikalar	% 8.70
Diğerleri (buna askerî mahiyette olanlar da dahildir)	% 6.21

Adı geçen, D.31 Karaman Şer'iyye Sicili üzerinde, 1986 yılında, İbrahim Güler tarafından, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne bağlı olarak, «H. 1000 Tarihli Karaman Şer'iyye Sicili» adında bir Yüksek Lisans Tezi hazırlanmıştır. Bu çalışma esnasında, bu tezden istifade edilmiştir.

2 — Mahkemeye intikal eden davalar, intikal mahalleri.

Anadolu'da halk arasındaki ihtilâfların mahkemeye intikal ettirilmeden, mahallinde sözü geçenlerin aracılığı ile çözüme kavuşturulması bir nevi gelenek halindedir. Bu husus, günümüz köylerinde de böyledir. Mahkemeye müracaat en son düşünülebilecek iştir.

Davaları, geldikleri yerlere göre, üç grupta toplamak mümkündür :

â. Şehir içi mahallelerde oturanların davaları. Bunların toplamı 52 kayıttır (bu rakama 15 adet ferman ve berat sureti dahil edilmemiştir), % 13.43'lük bir nisbet teşkil eder. Bu mahallelerin hangileri olduğu 1 numaralı tabloda gösterilmiştir.

TABLO 1

Mahalleler	1523(*)		1587(**)	1592(***)
1. Abbas	G	K	K	D
2. Ahî-Osman	G	K	K	D
3. Alacasuluk	—	—	K	D

(*) 1523 tarihinde Karaman (Lârende)'ın mahallelerini gösteren iki araştırma mevcut olup, bunlardan biri; M. Tayyib GÖKBİLGİN, «XVI. Asırda Karaman Eyaleti ve Lârende (Karaman) Vakıf ve Müesseseleri», *Vakıflar Dergisi*, S. VII, İst. 1968, s. 29-38. Diğeri; İ. Hakkı KONYALI, *Abideleri ve Kitabeleri ile Karaman Tarihi*, İst. 1967'dir. Her iki çalışmada da aynı kaynaktan istifade edilmiştir. Bu kaynak ise H. 929/1522 yılında Kanûni adına yapılan Karaman Eyaleti tahrir defteridir. Tablodaki işaretlemelerde GÖKBİLGİN 'G' harfi, KONYALI 'K' harfi ile gösterilecektir.

(**) 1587 yılındaki Karaman mahalleleri İ.H. Konyalı'nın a.g.e.'inden alınmıştır. Konyalı ise bu bilgileri Ankara'da Kadim Kayıtlar Arşivi'nde bulunan ve H. 996/1587 yılında III. Murad adına hazırlanan Konya Mufassal Defteri'nden almıştır.

(***) 1592 yılındaki Karaman mahalleleri Konya Mevlânâ Müzesi Arşivi'nde bulunan D. 31 H. 1000/1591-92 Karaman Şer'iyye Sicili'nden çıkartılmıştır. Tablodaki işaretlemelerde bu sicil sadece 'D' harfi ile gösterilecektir.

4. Ali Fakih	—	—	K	—
5. Ali Şahne	G ¹	K	K	D
6. Astala	—	—	—	D
7. Baduk	—	—	—	D
8. Bâzar-ı Galle-i Köhne	G	K	K	—
9. Çardak	—	—	K	—
10. Çeltek	G ²	K	K	D
11. Dahhak	G	K	K	—
12. İbrıklı	G ³	K	K	D
13. Emeksuan	G	K	K	D
14. Eski-bâzar-pâre	G	K	—	—
15. Eski Bedesten (Bezzâzistan)	—	—	K	—
16. Faruk	G	K	—	—
17. Fenârî	—	—	K	D
18. Gazali	—	—	—	D
19. Gazi-epir	—	—	—	D
20. Hacı Celâl	G ⁴	K	K	—
21. Hatip	G	K	—	D
22. Hisar-ıçî	G	K	K	D ⁵
23. Hoca Mahmud	G	K	K	D
24. İydemid	—	—	K	D
25. Kadı Dükkânı	G	K	K	—
26. Karşud	G ⁶	—	K	D
27. Kazalpı	G ⁷	K	K	—
28. Kiçi-zâviye	G	K	K	D
29. Kirişçi Baba	G ⁸	K	K	D
30. Kökne-fikir-pazarı (Köhne-ilim-pazarı)	—	—	—	D

1 Bu mahalle, Gökbilgin'de «Ali Şeyh» şeklinde okunmuştur.

2 Bu mahalle, Gökbilgin'de «Çelenk» şeklinde okunmuştur.

3 Bu mahalle, Gökbilgin'de «Ebremlü» şeklinde okunmuştur.

4 Bu mahalle, Gökbilgin'de «Hacı Cellâd» şeklinde okunmuştur.

5 Bu mahalle, D. 31 Karaman Şer'iyye Sicili'nde «Hisar» şeklinde geçmektedir.

6 Bu mahalle, Gökbilgin'de «Kaşud» şeklinde okunmuştur.

7 Bu mahalle, Gökbilgin'de «Karaltı» şeklinde okunmuştur.

8 Bu mahalle, Gökbilgin'de «Kirişçi Pâre» şeklinde okunmuştur.

31. Köçek Dede	G ⁹	K	K	D
32. Külhan (Savcı)	G	K	K	—
33. Mansur Dede	G	K	K	D ¹⁰
34. Mlutana	—	—	—	D
35. Ömer Hoca	G	K	K ¹¹	D
36. Sarı	G	K	—	—
37. Say	—	—	K	D
38. Sekiz-çeşme	G	K	K	D
39. Seyyar	G	—	—	—
40. Sipahser	—	—	—	D
41. Şampazarı	G	K	K	D ¹²
42. Şeyh Alâeddin	G	K	K	—
43. Şeyhler	G	K	K	D
44. Şeyh Zeyn'el-Abidin Mescidi	—	—	K	—
45. Tapdık Emre	G	K ¹³	K ¹⁴	—
46. Ulu-zâviye	G	K	K	—
47. Yenlizâde	—	—	—	D
48. Zimmiyan (Gebran)	G	K	K	D

b. Köylerden intikal eden davalar. Hepsi 93 kayıttan ibarettir, defterdeki dava suretlerinin % 24.03'ünün oluşturur. Çoğunluğu Larende köylerinden, pek azı diğer kazalardan gelmedir.

Bu köyler şunlardır :

1. Ağras	4. Anadolu
2. Akça Mehmed tb. Gaferyad	5. Aziz
3. Akçaşehir	6. Balama

9 Bu mahalle, Gökbilgin'de «Küçük Dede» şeklinde okunmuştur.

10 Bu mahalle, D. 31 Karaman Şer'iyye Sicili'nde «Küçük Mansur» şeklinde geçmektedir. Mansur Dede ile Küçük Mansur'un ayrı mahalleler olduğu da düşünülebilir.

11 Bu mahalle, Konyalı'da (1587) «Ammi Hoca» şeklinde okunmuştur.

12 Bu mahalle, D. 31 Karaman Şer'iyye Sicili'nde «Çampazarı» şeklinde geçmektedir.

13 Bu mahalle, Konyalı'da (1523) «Tapud Emre» şeklinde okunmuştur.

14 Bu mahalle, Konyalı'da (1587) «Topucak» şeklinde geçmektedir.

7. Batak	32. Habiller tb. Zeyne
8. Begdelen	33. Hayreddinlü
9. Begdili	34. İlisıra
10. Bosala	35. Kalâcık
11. Bostanözü tb. Aladağ	36. Kandalu
12. Bucakkışla	37. Kasra
13. Çamlıca	38. Kızıllar
14. Dayılar	39. Kilisacık tb. Gaferyad
15. Defgandos (Davgandos)	40. Kuşçubaba
16. Derbeyan	41. Menderi-gemi (gözü)
17. Dermeyan	42. Mercek
18. Devri (Dura?)	43. Mervan
19. Dikecek	44. Nalıma
20. Dinek	45. Obaklu
21. Erayda tb. Gaferyad	46. Ovacık
22. Fesandun (Fisandon)	47. Özdemir
23. Gerine	48. Sarılar
24. Girit	49. Susma
25. Göded	50. Taraklu
26. Gödere-gemi	51. Uzunkışla
27. Gökçe	52. Virancık
28. Gökçeli	53. Yağmurlar
29. Gördesire	54. Yenice
30. Güdümen	55. Zâviye
31. Güves (Göves)	56. Zengan (Zengen)

c. «medine-i Lârende'den», «mahmiyye-i Lârende'den», nefsi kazadan» gibi deyimlerle başlayan ve nereye ait oldukları kesinlikle belirtilmeyen davalar. Bunların da yukarıdaki ifadelerden ekserisinin bizzat şehre ait olduğu anlaşılmaktadır. Bu tür kayıtlar 242 adettir, toplam 387 dava sureti içerisinde % 62.53'lük bir grup teşkil ederler.

3 — Tedavülde olan paralar.

Elimizdeki defterdeki kayıtlara göre, XVI. yüzyıl sonlarında Karaman'da akçe, altın, flori ve guruş kullanılan para cinsleridir.

Bilindiği üzere, Osmanlı Devleti'nde esas para birimi, gümüş sikke olan akçedir, diğer sikkelerin değerlerinin tesbiti, fiat ayarlamaları tamamen akçeye göredir¹⁵. Aynı zamanda piyasada hem gümüş, hem de altın paranın kullanımı, bunlardan birisinin değerinde meydana gelecek artma veya eksilmeden dolayı, iç piyasayı ve fiatları etkilemektedir¹⁶.

Kalpazanların, paranın ayarı ile oynamaları da fiyatlara tesir etmekte ve böyle durumlarda devlet, piyasadaki parayı çekerek, yerine yeni ayarlanmış akçeler sürmektedir. Kaynaklarımızda *eski akçe yasağı*, *tecdüd-i sikke* denilen hadise budur ve bu şekilde sikke darbedilmesine *tashâh-i sikke* adı verilir¹⁷.

Fatih Sultan Mehmed (1451-1481) zamanına kadar akçe, umumiyetle aynı değerdedir. Bu dönemde 100 dirhem gümüşten ortalama 266 akçe kesilmekte idi ve akçenin ağırlığı 1.152 gramdı. Fatih Sultan Mehmed'in hükümdarlığı müddetince beş defa sikke tashîhi yapılmış ve her defasında akçenin ağırlığı çok az oranda düşürülmüştür. Meselâ, 1460'da 100 dirhem gümüşten kesilen akçe sayısı 330 ve ağırlığı 0.931 gram iken, Fatih'in ölüm yılına rastlayan akçe tecdüfide 100 dirhem gümüşten 400 akçe kesilmiştir. Ağırlığı da 0.768 gram olmuştur¹⁸. Fatih devrinde meydana gelen bir başka değişiklik de adına *Muhammed Hânî* denilen daha büyük bir gümüş sikke (akçe) kesilmesidir. Bu yeni akçenin ağırlığı 10.14 gramdır ve görüldüğü gibi diğer akçenin on misli durumundadır. Kanun-nâme-i Sultânî'de darphanelerin, akçe kesimine esas teşkil eden 100 dirhem gümüşün alış fiyatları da belirtilmektedir. Bu fiyatlar, darphanelerin maden ocağına olan uzaklığına göre ayarlanmakta-

15 Bkz. Özer Ergenç, «XVI. Yüzyılın Sonlarında Osmanlı Parası Üzerinde Yapılan İşlemlere İlişkin Bazı Bilgiler», *ODTÜ Gelişme Dergisi*, 1978 Özel Sayısı, *Türkiye İktisat Tarihi Üzerine Araştırmalar*, s. 86.

16 Bkz. Halil Sahillioğlu, «Osmanlı Para Tarihinde Dünya Para ve Maden Hareketlerinin Yeri», aynı dergi, s. 1-38; Ö. Lütfi Barkan, «XVI. Asrın İkinci Yarısında Türkiye'de Fiyat Hareketleri», *Bellekten*, XXXIV/136 (1970), s. 557-608.; Ergenç, a.g.m., s. 86-97.

17 Bkz. (16) nolu dipnotta gösterilen yerler.

18 Sahillioğlu, «Osmanlı Para...», s.; aynı mlf., «Bir Mültezim Zimem Defterine Göre XV. Yüzyıl Sonunda Osmanlı Darphane Mukataaları», *İktisat Fakültesi Mecmuası*, C. 23, S. 1-2 (1962-63), s. 145-218.

dır. Buna göre İstanbul, Bursa, Ayasluk ve Konya'da 100 dirhem gümüşün fiyatı 285, Novo Brdo'da 281, Serez'de ise 283 akçedir¹⁹.

XVI. yüzyılın ilk yarısında bir osmanlı altını 52 (1491-1517), 55 (1517-1549) ve 60 (1550-1566) akçe değerinde iken, zamanla aynı ağırlıktaki gümüşten daha fazla akçe darbu ve akçe içerisindeki gümüş miktarının azalması sonucu 1584-1586 arasında bir altının karşılığı 120 akçeye çıkmıştır²⁰. Bugünkü deyimle bir devalüasyon olan bu olay, eşya ve yiyecek fiyatlarının artmasına, fırsattan faydalanan karaborsacıların türemesine ve zenginleşmesine, asker maaşlarının yeni akçelerle ödenmek istenmesinden de İstanbul'da bir büyük ayaklanmanın patlak vermesine sebep olmuştur²¹.

Ömer Lütfi BARKAN bu yeni para politikasının bütün ülkede uygulanabilmesinin 1590-91 yıllarında gerçekleştirilebildiğini yazar- sa da, elimizdeki belgeler bunu pek doğrulayamamaktadır. Meselâ, 9. Mart 1592/23. Cemâziyülevvel 1000 tarihli bir borç davasında, bir osmanlı altını 60 akçe üzerinden işlem görürken²², ertesi günü

19 Bkz. *Kanun-nâme Sultânî ber Muceb-i Örf-i Osmânî*, Yay. Robert Anhegger Halil İnalçık, Ankara, 1956, s. 23, Belge 15'de «... kanun üzere ve nakd dirhemden üçyüz otuz akça kesile ki adı Muhammed Hânî ola, amma bu akça veznesi mezkûr hurde akçanın onı veznesince ola ...» denilmektedir.

20 Barkan, «Fiyat Hareketleri ...», s. 571.; Sahillioğlu, «Osmanlı Para...» s. 38.; Ergengç, a.g.m., s. 87.; H. İnalçık, «In 1510 one gold piece was valued at 54 akças, in 1580 at 60.», *The Ottoman Empire, The Classical Age, 1300-1600*, London 1973, s. 46.

21 Mustafa Selaniki, eserinde bu durumu şöyle anlatır: «... ve gurus kadımden kırk akçaya iken seksen akçaya alınib virilir oldu altun altmış akça- dan yüzyiğirmi akçaya çıkub ve buna göre cümle narhlar tüccar beyninde iki bahaya itibâr olunub me'kulât ve melbusat dahi bu ecilden ziyâdeye çık- mağla faraza herkes ulûfe on altun alurken beş altun almağa başlamağın bir gün sipah gürûhu cemaatiyle hurde akçayı ellerine alub Şeyhülislâm Şeyhi Efendi huzuruna iledip bu makule akçayı bizlere ulûfe deyu virirler lâkin ehl-i sük bizden almazlar me'kulât ve melbûsâta darbi virdüğümüzde aldığımız he- lâl olur mu? deyü sual ettikde «haramdır» deyu cevap viricek, yine cemaatiy- le vezir-i âzâm Siyavuş Paşa kapısına gelmişler anda dahi velvele idicek.....» İsyancılar, sikke tashih yapan Beğlerbeği vezir Mehmet Paşa ile Defterdarı da katletmişlerdir. *Selâniki Tarihi*, Matbaa-i Amire, 1281, s. 252-255.

22 Bkz. Kar. Şer. Sic. D. 31. 47'de Piri bin Işık Ali'nin «Süleyman b. el- Hac Süleyman'a boğası bahasından 4.080 akçe ki be-hesâb-ı altun 68 altundur, deynim vardır» diye ikrarı.

yani 10. Mart 1592'de bir altın 100 akçe üzerinden muamele görmüştür²³.

5. Nisan 1592 tarihli bir satış davasında ise, 40 altın 60 akçeden, 30'u ise 80 akçeden muameleye tabi tutulmuştur²⁴. Böylelikle, 1584-1586 arasındaki akçe ayarlamasında alınan kararlar, hiç olmazsa, Karaman'da, belki de daha başka yerlerde, pek uygulanamamıştır. Para istikrarı da sağlanamamıştır. Bu durum da yeni para ayarlamalarına gidilmesine yol açmıştır²⁵.

4 — Gayrimenkul fiyatları.

D. 31 Karaman Sicili'ndeki davaların bir kısmı gayrimenkul satışları ile ilgilidir. Satıcılar mallarının bedelini peşin para ile almak istegindedirler. Birçok satış kaydında «râyic fi'l-vakt akçeye sattım ve bedelini bi't-tamam kabul ve kabz eyledim» şeklindeki ibareler bunun en açık delilidir. Şimdi bu satışlara ait birkaç örnek verelim.

Ev satışları :

Abbas Mahallesinde bir sofa, iki tabhane, örtme, ahır ve hayati olan bir evin 12 sehimden 3 sehmi 1.320 akçeye satılmıştır. Bu satışa göre, bu evin tamamı 5.280 akçe eder. (9 Safer 1000/27 Kasım 1591)²⁶.

Şeyhler Mahallesinde bir tabhane, örtme ve hayattan müteşekkil bir ev 1.000 akçeye satılmıştır. (8 R. Ahir 1000/24 Ocak 1592)²⁷.

23 Bkz. Kar. Şer. Sic. D. 31.48'de «Yusuf b. el-Hac Sefer nâm kimesnenin İsmail b. Ali zîmmetinde bir sikke altın be-hesab-ı Osmânî 100 akçesi olduğu.....» şahadetleri ile sabit oldu...».

24 Bkz. Kar. Şer. Sic. D. 31. 38.

25 1585 yılından sonraki ayarlamalar, bunların sebepleri ve neticeleri hakkında Bkz. Barkan «... Fiyat Hareketleri», s. 574-578; aynı mlf., «Edirne Askeri Kassamı'na ait Tereke Defterleri (1545-1659)», *Belgeler* (Türk Tarih Belgeleri Dergisi), TTK Bsm., Ankara 1968, s. 445 v. d.; Halil İnalcık, Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluş ve İnkişafı Devrinde Türkiye'nin İktisâdî Vaziyeti Üzerine bir Tetkik Münasebetiyle», *Belleten*, XV (1951), s. 629-684.

26 Bkz. Kar. Şer. Sic. D. 31.5.

27 Bkz. Kar. Şer. Sic. D. 31.15.

Sipahser Mahallesiindeki bir sofa, bir oda ve bunların altında ahır, bazı virane evler ve hayat olan evin dört vakiyye ve 35 dirhem hissesi 8.500 akçeye satılmıştır. (24 C. Evvel 1000/10 Mart 1592)²⁸.

Say Mahallesiindeki evler ile bu evlerin, yakınındaki şem'hanе(mum) dükkânı Lârende Kadısı Pir Mehmed Efendi'ye 17.000 akçeye satılmıştır. (16 R. Ahir 1000/31 Ocak 1592)²⁹.

Kirişçi-baba Mahallesiinde bir sofa, iki tabhane, bir örtme, bir oda, bir ahır, bir mutfak, hayat ve bahçeden oluşan mülk 19.000 akçeye satılmıştır. (9 C. Ahir 1000/24 Mart 1592)³⁰.

Seki-çeşme Mahallesiindeki bir sofa, bir tabhane ve iki odadan oluşan bir ev 11.000 akçeye satılmıştır. (26 C. Ahir 1000/10 Nisan 1592)³¹.

Kirişçi-baba Mahallesiinde bir sofa, iki tabhane, bir örtme, bir oda, bir ahır, bir mutfak, hayat ve bahçeden oluşan mülk 119 sikke floriye satılmıştır. (Muharrem 979/Haziran 1571)³².

Mulutana Karyesinde bir tabhane, bir samanlık ve ahır, bir çardak ve hayattan müteşekkil bir ev 2.400 akçeye satılmıştır. (15 Safer 1000/2 Aralık 1591)³³.

Hayreddinlü Karyesinde iki bâb damdan oluşan ev 540 akçeye satılmıştır. (2 R. Evvel 1000/19 Aralık 1591)³⁴.

Yağmurlar Karyesinde bir yağhane ve bir oda içinde olan kazan, küp ve sayir levazımları ile 100 altına satılmıştır. (10 R. Evvel 1000/27 Aralık 1591)³⁵.

Satış davaları arasında bir de han satışı vardır. Karaman Beğlerbeği olan Hasan Paşa tarafından satın alınan bu han, belgede şöyle zikredilmektedir : Tahte'l-Kal'a kurbunda Köse Hamza Hanı

28 Bkz. Kar. Şer. Sic. D. 31.17.

29 Bkz. Kar. Şer. Sic. D. 31.23.

30 Bkz. Kar. Şer. Sic. D. 31.28.

31 Bkz. Kar. Şer. Sjc. D. 31.40.

32 Bkz. Kar. Şer. Sic. D. 31.47.

33 Bkz. Kar. Şer. Sic. D. 31.7.

34 Bkz. Kar. Şer. Sic. D. 31. 10.

35 Bkz. Kar. Şer Sic. D. 31.9.

dimekle ma'rûf hanın 42 adet odası ve kapusunun taşrasında 5 bâb dükkân, bu cümlemin 12 sehinden 7,5 sehmi mirmirân-ı Karaman Hasan Paşa'ya 21.750 akçeye satılmıştır. Bu hesaba göre hanın tamamı 34.800 akçe eder³⁶.

Ev satışlarında olduğu gibi, bağ-bahçe satışlarında da belli bir ölçüğe göre kıyas yapmak mümkün değildir. Çünkü satışların bir kısmında, satılan mülkün ölçüsü veya ölçü birimi verilirken (zirâ', dönüm gibi), bir çoğunda böyle bir kayıt yoktur. Fakat bağ-bahçe satışlarının da büyük çoğunluğunun peşin olarak yapıldığı anlaşılıyor. Bağ-bahçe satışlarına birkaç örnek :

Göded Karyesinde vâki' bir bağ 6.360 akçeye satılmıştır. (10 R. Evvel 1000/27 Aralık 1591)³⁷.

Alışahne Mahallesinde bir tarafı Valide Sultan Türbesi olan bahçe meyveli ve meyvesiz ağaçları ile birlikte 4.800 akçeye satılmıştır (21 R. Ahir 1000/6 Şubat 1592)³⁸.

Çampazarı Mahallesinde bir bahçenin 12 sehinden bir sehmi ile iki ayrı dükkânın birer vakiyye hisseleri 1.400 akçeye satılmıştır. (18 C. Evvel 1000/5 Mart 1592)³⁹.

Yine Çampazarı mahallesinde, hisar kurbunda vaki harabe bahçe meyveli ve meyvesiz ağaçları ile bir vakiyye hissesi 1.400 akçeye satılmıştır. (18 C. Evvel 1000/5 Mart 1592)⁴⁰.

Sipahser Mahallesinde vaki olan bir bahçenin 12 sehinden 2 sehmi 2.400 akçeye satılmıştır. Tamamı 14.400 akçe eder. (23 C. Evvel 1000/10 Mart 1592)⁴¹.

Emekseven Mahallesinde vaki bir bahçe meyveli ve meyvesiz ağaçlarıyla 18.000 akçeye satılmıştır. (25 C. Evvel 1000/11 Mart 1592)⁴².

36 Bkz. Kar. Şer. Sic. D. 31.3.

37 Bkz. Kar. Şer. Sic. D. 31.11.

38 Bkz. Kar. Şer. Sic. D. 31.21.

39 Bkz. Kar. Şer. Sic. D. 31.49.

40 Bkz. Kar. Şer. Sic. D. 31.49.

41 Bkz. Kar. Şer. Sic. D. 31.47.

42 Bkz. Kar. Şer. Sic. D. 31.22.

Dikecek nâm karye kurbundaki bir tarla 60 altına satılmıştır. (27 C. Ahir 1000/10 Nisan 1592)⁴³.

Yukarıda verilen örneklerde görüldüğü gibi ister ev olsun, ister bağ-bahçe veya tarla olsun, gayrimenkül satışlarında bir oranlama yapmak veya bağlantı kurmak mümkün değil. Fiyatlar arasındaki farklılıklar, gayrimenkülün büyüklüğü, küçüklüğüne göre veya bulunduğu mevkiye göre değişebilir. Fakat mülklerin değerleri, satıcılarına göre de değişebilmektedir, bu da gayet tabiidir.

1591-1592 yıllarında, Karaman'da ev satış fiyatları 500 akçe ile 18.000 akçe arasında değişirken, XVII. yüzyılın başlarında, Konya'da ev fiyatlarının daha düşük olduğu dikkati çekiyor⁴⁴. Bağ-bahçe ve tarla satışlarında da Konya'ya nazaran, yine Karaman'da daha yüksek fiyatlarla satış olduğu görülmektedir⁴⁵.

5—Hayvan fiyatları :

Hayvanların fiyatlarını incelerken, aynı cins hayvanın çok farklı değerlerle satıldığı görülmektedir. Fiyat farklarında hayvanların yaşı, ağırlığı, gücü-kuvveti v.b. şeyler rol oynayabilir; fakat ekonomideki istikrarsızlığın önemli bir etken olması muhtemeldir.

Sicilde yer alan toplam 18 hayvan satış davası içerisinde 5 dava ile ilk sırayı at almaktadır, tesbit edilen fiyatlar ise şöyledir : 17 Kasım 1591 tarihinde Abdülkerim b. Pir Gaib atını, Abdi b. Yusuf'a 3.100 akçesi peşin olmak üzere 6.000 akçeye satmıştır⁴⁶. 10 Şubat 1592 tarihli bir alacak davasında Mehmed b. Abdurrahman, İsa b. Hüseyin'den, at bahasından 1.080 akçe talep etmektedir ve İsa da bunu kabul etmektedir⁴⁷. 31 Mart 1592 tarihli davada,.... b. Abdullah'ın, Kara Hasan kulu Piyale'ye 1.400 akçeye bir at sat-

43 Bkz. Kar. Şer. Sic. D. 31.41.

44 Konya'daki gayrimenkül satışları ile ilgili olarak Bkz. İzzet Sak, «16 ve 17. Yüzyıllarda Konya'da Kölelik Müessesesi» isimli basılmamış Yüksek Lisans Tezi, s. 74-80.

45 Karşılaştırma için Bkz. İzzet Sak, a.g.tez, s. 74-80.

46 Bkz. Kar. Şer. Sic. D. 31.2.

47 Bkz. Kar. Şer. Sic. D. 31.46.

tığı, 400 akçesini aldığı, kalanını talep etmek için de, atın kendi yanında olduğu belirtilmektedir⁴⁸. 5 Nisan 1592'de bir at, Hacı Oruc b. Hızır tarafından, Mehmed isimli kişiye 40 altına satılmıştır⁴⁹.

Hayvan satışlarında, ikinci sırada deve gelmektedir. Bu satışlardan, bölgede hangi hayvanların ulaşımında daha çok kullanıldığını da anlamak mümkündür. Zira at ve deve nakliyatta en çok kullanılan hayvanlardır. Karaman'daki 18 hayvan satışından, 4 tanesi deve ile ilgili iken, Konya'da 1563-1681 tarihleri arasındaki 62 hayvan satışından sadece bir tanesi deve satışı ile ilgilidir⁵⁰ ve bu devenin fiyatı 1.800 akçedir⁵¹. Oranlama itibarı ile Karaman'daki deve satışları daha fazladır. 9 Haziran 1591 tarihli dava, Lârende Kadısı Pir Mehmed Efendi'nin deve bahasından dört kişinin zimmetinde bulunan alacağına ait olup, her bir devenin fiyatı 6.300 akçe olarak tesbit edilmiştir⁵². 23 Mart 1592 tarihli belgede bir devenin fiyatı 47.5 altındır⁵³. Haziran 1592 tarihli alacak davasında İshak isimli kişi : «Bali b. Elçi'ye 2.200 akçeye bir deve verdim, 24 altın hakkım kaldı» demektedir⁵⁴.

Diğer bazı hayvan satışları ise şu şekilde tespit edilmiştir; 5 Şubat 1592 tarihinde yapılan bir satışta, 1000 koyun, herbiri 184 akçe hesabı üzere satılmıştır⁵⁵. Ocak 1592'de Mehmed b. Hacı Piri, Veli b. Sinan'dan bir çift camus bahasından 5.200 akçe talep etmektedir ki, bir camusun fiyatı 2.600 akçedir⁵⁶. 6 Aralık 1591 tarihinde bir öküz 2.330 akçeye satılırken⁵⁷, 5 Nisan 1592'de bir öküzün fiyatı 900 akçe olarak tespit edilmektedir⁵⁸. Bir katırın ba-

48 Bkz. Kar. Şer. Sic. D. 31.33.

49 Bu sıralarda altının resmî râyici 120 akçe olmasına rağmen, Karaman'da 60 akçe ile 100 akçe civarında işlem görmektedir. Bu hesaba göre bu altın fiyatı, 3.500 akçe dolayındadır. Bkz. Kar. Şer. Sic. D. 31.38.

50 Bkz. İzzet Sak, a.g.tez, s. 79.

51 Bkz. İzzet Sak, aynı yer.

52 Bkz. Kar. Şer. Sic. D. 31.1.

53 Bkz. Kar. Şer. Sic. D. 31.27.

54 Bkz. Kar. Şer. Sic. D. 31.55.

55 Bkz. Kar. Şer. Sic. D. 31.17.

56 Bkz. Kar. Şer. Sic. D. 31.18.

57 Bkz. Kar. Şer. Sic. D. 31.8.

58 Bkz. Kar. Şer. Sic. D. 31.38.

hası 17 Şubat tarihli bir alacak davasında 855 akçe olarak görülmüyor⁵⁹. Merkebin fiyatının, diğerlerine oranla daha düşük olduğu ve 22 Aralık 1591 tarihinde bir merkebin 440 akçeye satıldığı⁶⁰, 4 Şubat 1592'de ise 500 akçeden satıldığı görülmektedir⁶¹.

Çalışmaya esas olan D. 31 Karaman Şer'iyye Sicili'nde (H. 1000/1591-1592), herhangi bir narh listesi yer almadığı için, çeşitli yiyeceklerin fiyatlarını tespit etmek mümkün olmadı. Sicilin birinci sayfasında yer alan küçücük bir narha göre, Rebiülahir ayında koyun etinin 400 dirhemi 7 akçe, keçi etinin 400 dirhemi ise 6 akçe olarak tesbit edilmiştir. Aynı ayda 35 dirhemlik bir mum ise 1 akçedir⁶². Karaman'a ait bir başka Şer'iyye Sicili'nde 1533 yılının Nisan ayında, koyun etinin 220 dirhemi 1 akçe, keçi etinin ise 275 dirhemi 1 akçe olarak tesbit edilmiştir⁶³. Tesbit edilen bu iki fiyat arasında geçen yaklaşık 60 yıllık sürede koyun eti % 450 civarında, keçi eti ise % 420 civarında artış göstermiştir. 1631 yılının Temmuz ayında, Konya'da koyun etinin 400 dirhemi 7 akçe, keçi etinin 400 dirhemi ise 6 akçedir⁶⁴. Aynı yılın Eylül ayında ise 400 dirhem koyun eti 8 akçe, 400 dirhem keçi eti ise 7 akçe olarak tesbit edilmiştir⁶⁵. Konya'daki bu fiyatlar, Karaman'daki 35 yıl önceki fiyatlarla aynılık göstermektedir.

1591-1592 yıllarında Karaman'da bazı emtiaların fiyatları ise şöyledir 4 Aralık 1591 tarihinde bir eğer 240 akçeye satılmıştır⁶⁶. 5 Şubat 1592'de 120 kile buğday, kilesi 35 akçe hesabı üzerinden, 30 kile buğday ise, kilesi 20 akçe hesabı üzerinden satılmıştır⁶⁷. Buğdayın, İstanbul'da alış ve satış fiyatı, Karaman'dan epeyce farklı görünmektedir⁶⁸. 14 Şubat 1592 tarihinde bir tavşan kürkü

59 Bkz. Kar. Şer. Sic. D. 31.44.

60 Bkz. Kar. Şer. Sic. D. 31.10

61 Bkz. Kar. Şer. Sic. D. 31.21.

62 Bkz. Kar. Şer. Sic. D. 31.1.

63 Bkz. Kar. Şer. Sic. M. 8.

64 Bkz. İzzet Sak, a.g.tez, s. 76.

65 Bkz. İzzet Sak, aynı yer.

66 Bkz. Kar. Şer. Sic. D. 31.7.

67 Bkz. Kar. Şer. Sic. D. 31.21.

68 II. Bayezid'in Edirne'deki imareti için 1489/90 ve 1616/17 yıllarında satın alınan zahire içerisinde, buğdayın kilesi ilk alımda 11.14 akçe, ikinci alımda, 55 akçe olarak görünmektedir. Bkz. Barkan, «... Fiyat Hareketleri», s. 561,

ile beş ferace 39 altına satın alınmıştır⁶⁹. 14 Aralık 1591'de bir pare (parça) boğasının fiyatı 80 akçedir⁷⁰. Bu emtiaların yanında, 30 Mart 1592 tarihli bir borç davasında bir kölenin fiyatı, 31 altın olarak görülmektedir⁷¹.

Anadolu'nun muhtelif bölgelerindeki şehir ve kasabalara ait bu tür incelemelerin, birgün daha sağlıklı Anadolu'nun İktisadi Tarihi'nin yazılmasına yol açacağına şüphe edilmemelidir.

Ayrıca 1543-1659 yılları arasında buğday ve arpa ile altın ve gümüş paraların değerleri hakkında Bkz. Barkan, «Tereke Defterleri ...», s. 447.

69 Bkz. Kar. Şer. Sic. D. 31.43.

70 Bkz. Kar. Şer. Sic. D. 31.8.

71 Bkz. Kar. Şer. Sic. D. 31.31.